

A természeti jelenségek megismerése a téli évszakban

A havas téli időben nagyon sok lehetőség adódik a tapasztalatszerzésre, ismeretnyújtásra, a kreativitás fejlesztésére, az udvari játék során az egyik „legtermészetesebb” anyaggal, a hóval. A gazdag, sokszínű ősz után első dolgunk észrevétetni a gyerekekkel azt a hatalmas változást, amit a tél, a hideg jelent környezetünkben. Az „alvó természet” a pihenés és felkészülés időszakát éli. „Nem fáztok ti téli fák, / mikor meztelen az ág?” – kérdi Zelk Zoltán: Téli fák c. versében.

Régi szokás a hóemberépítés. Ennek kapcsán sok tapasztalatot szerezhettek a gyerekek a hó tulajdonságairól. Pl. arról, hogy mennyi hó szükséges a hóember készítéséhez, hogy a hó minősége sem egyforma, megfelelő tapadás szükséges ahhoz, hogy a kis hógolyóból a gurítás során megfelelő nagyságú gömb legyen. A gömböket egymásra helyezve körül kell tapasztani hóval, hogy ne guruljanak le egymásról. Utána lehet „felöltöztetni”, (Ahogy *Enyedi György* írja *A hóember* c. versében: Fekete szén a szemem, / orrom répa, / a fejem vaskalap. / Szám is van, / a fülemig ér, / hónom alatt seprűnyél.)

Miután elkészült a hóember, jó alkalom adódik arra, hogy körbetáncoljuk a *Hóember, hóember...* c. dalt énekelgetve.

A hógolyózás is a hagyományos téli játékok közé tartozik, melyet nagyon kedvelnek a gyerekek. Kézügyességüket fejleszti, mikor a hóból golyókat (gömbformákat) formálnak. Észreveszik azt, hogy hóból egész más módon – összenyomással – készíthető gömbforma, mint pl. agyagból vagy gyurmából.

Hógolyózás közben, ha sokáig forgatják a kezükben a „gombócot”, azt is érzékelik, hogy milyen hideg. A kezük lehűl, a hógolyó olvadni kezd és vizes lesz a tenyerük.

A homokvár mintájára hóból is építettünk várat a gyerekekkel, ennek során tapasztalhatták, hogy mindkettő hasonlóan készül. Közös munkával tapasztották a vár „falait”, a díszítésre szolgáló tornyokat megformázták. A „várkertbe” fákat ültettünk, a tornyokon és a várkapun zászlót lengetett a szél. Temperával festettünk rá várkaput, ablakot, melyen a „Hókirály” néz ki téli kertjére.

Jó játéknak és hasznos természetvédelmi tevékenységnek bizonyult, hogy a fákat, bokrokat megszabadítottuk terhüktől, a „hóbundától”. A nagy súly alatt letörhetnek az ágak, a bokrok elfekszenek a földön. Még az sem volt zavaró, hogy a nyakunkba, fejünkre zuhant a hó, hiszen a fák, bokrok megkönnyebbültek.

Érdekes volt a „szűz” hóban a madárnyomok, állatnyomok felfedezése. A puha hó tején ott maradnak a madár vékony, gyufaszál lábujjainak és a kutya, macska tappancsainak körformájú, mélyebb nyomai.

Nem feledkeztünk meg itt telelő madaraink (a széncinke, a feketerigó, a városi galamb, a házi- és mezei veréb) etetéséről sem. Madáretetőinket az udvaron lévő fákon helyeztük el, úgy, hogy a csoportszoba ablakaiból jól láthatók legyenek. Mindennap vittünk napraforgómagot, dióbelet, tökmagot. A folyamatos etetés odavonzotta a madarakat. Ez jó lehetőséget adott annak megbeszélésére, hogy az olajos táplálék azért fontos a madaraknak, hogy állandó testhőmérsékletük megmaradhasson. Megbeszéltük, hogy milyen madarak telelnek nálunk. Miért óvjuk, védjük, etetjük őket. *Nemes Nagy Ágnes* idéztem: „Mi kell neked? Fatető! Fatető! Deszka madáretető!”

Fontos, hogy a gyerekek a téli levegőzés alatt sokat mozogjanak. Olyan mozgásos tevékenységet kell „kitalálnunk”, ami örömet jelent számukra, s fejleszti mozgásukat, ügyességüket, egyensúlyérzéküket. Ilyenek: a szánkózás (amikor hó borítja az udvart); a jégen csúszkálás (felöntöttük az udvar betonos részét vízzel, s azon tanultak csúszkálni: a kicsik segítséggel, a nagyok már teljesen önállóan csúszkálhattak); a hó eltakarítása (gyermekméretű hólapátokkal szabadították meg a járdát a hótól).

Így a tél folyamán nemcsak a hóról szereztünk közvetlen tapasztalatokat, hanem a jégről is. Az ablakpárkányra és az udvaron lévő fára jégdíszeket készítettünk. Mindenki a neki legkedvesebb színű festékekkel színezhette be a vizet, a festékek keverésével új, érdekes árnyalatokat kaptak, melyeket megneveztünk. Különböző műanyag formákba öntöttük, s ahhoz, hogy majd fel lehessen akasztani, félbehajtott színes fonaldarabot helyeztünk beléjük. Közben összemérhették az akasztókat, kié hosszabb-rövidebb. Figyelniük kellett arra is, hogy nehegy beleessen a festékes vízbe, mert akkor nem lehet majd felakasztani. Az edényeket kitettük az ablakpárkányra és másnap tapasztalhattuk, hogy a színes víz megfagyott, jéggé vált. A formából kivéve érzékelhették, hogy a jégnek a víztől eltérő tulajdonságai vannak. Hideg, szilárd halmazállapotú, nem folyik, nem önthető; ha a betonra leejtjük, összetörik. Csodálatos díszei voltak ezek a jégformák az udvar fenyőfáinak.

Hóval, jéggel, vízzel a csoportszobában is végeztünk „kísérletet”. Az ablakba vizet tettünk ki. Megfagyott, aztán a jeget rátettük a radiátorra, ahol sokkal hamarabb megolvadt, mint az asztalon lévő edényben. A gyerekek megfigyelhették, hogy az udvaron még havas a ruhájuk, az öltözőbe érve olyan vizes, hogy a radiátoron kell szárítgatni. Az épületbe behozott hógolyó hamarabb vízzé vált, mint a jégcsap. A víz pedig „eltűnik”, elpárolog, gőzzé válik, üres lesz a vizes edény. A tapasztalás során érzékelhették a gyerekek a folyamatot, melynek során a jégből – víz – gőz lesz, és a vízből – jég.

E „kísérletezés” kapcsán alkalmat teremthetünk arra is, hogy felhívjuk a gyerekek figyelmét a környezetszennyezésre. Vizsgáljuk meg például, hogy milyen a hó felszíne az óvodakert utcai frontján és a kert bokrok által védett belső terein. Gyűjtsünk havat egy-egy nagyobb edénybe egyik és másik helyről is. Olvasszuk fel és vattacsomón vagy szűrőpapíron szűrjük le. Figyeljük meg és hasonlítsuk össze, hogy mi marad vissza a szűrőpapíron az utcai frontról, és a kert belsejéből gyűjtött hóból.

Igyekeztünk kihasználni a tél kapcsán adódó minden lehetőséget, és azt, hogy a természetes anyagokkal (hóval, jéggel stb.) való tevékenykedés során fejlesszük a gyerekek képzeletét, esztétikai érzékét, érzékenységüket a környezet ártalmairól, gondolkodásukat. Ezzel is segítsük őket a világ megismerésében, valamint abban, hogy közelebb kerüljenek a természethez.

RÁNER LÁSZLÓNÉ

Környezeti nevelő tevékenység egy óvodában

A dunakeszi 5. sz. Napköziotthonos Óvoda és Oktatóközpont

1991 szeptemberétől a *Környezetvédelmi Minisztérium* oktatóközponttá nyilvánította intézményünket. Az oktatóközponti címet egyrészt a korábbi években végzett környezeti nevelési munkánk, másrészt egy pályamunka alapján kaptuk meg. Ez utóbbi olyan hároméves programot foglal magába, mely mindhárom korosztálynak konkrét cselekvési feladatokat ad a környezetvédelemre és a természet megismerésére való nevelés területén.